

Een emmertje vol

De 'zijnskant' van hoogbegaafdheid toegelicht

Een hoogbegaafd kind, intensief en sensitief als het is, past niet binnen de normen die wij voorschrijven. Als het dat toch probeert – en elk hoogbegaafd kind doet dat in meerdere of mindere mate – ontkent het een belangrijk, authentiek deel van zichzelf.

door Marianne Rietveld

Het hoogbegaafde kind dat zich aanpast aan de omgeving raakt steeds verder bij zijn authentieke zelf vandaan en zal daar op den duur grote problemen van ondervinden. Dat geldt overigens niet alleen voor hoogbegaafde kinderen. In dit artikel richt ik me daar wel op.

Het is van groot belang dat de omgeving de eerste signalen – in gedrag of werkprestaties – die een hoogbegaafd kind afgeeft als hij niet dicht bij zichzelf kan/durft te blijven, herkent als signalen van onbehagen en niet als uitingen van bemoeizucht, aanstellerij of eigenwijs zijn.

Sams tekeningen

Sam is 5 jaar en zit in groep 3. Al langere tijd probeert Sam, met zijn enorme veerkracht, zich iedere keer weer te voegen naar dat wat school van hem vraagt. Ondanks herhaaldelijke beloftes dat het echt anders gaat worden, verandert er weinig. Sam blijft positief en doet wat er van hem gevraagd wordt. Zo vult hij, net als zijn klasgenootjes, klassikaal het laatste stukje van zijn eigen rapport in: een tekening van jezelf op school. Dit tekent Sam op school:

Thuis geeft hij zichzelf dezelfde opdracht nog een keer. De tekening ziet er dan zo uit:

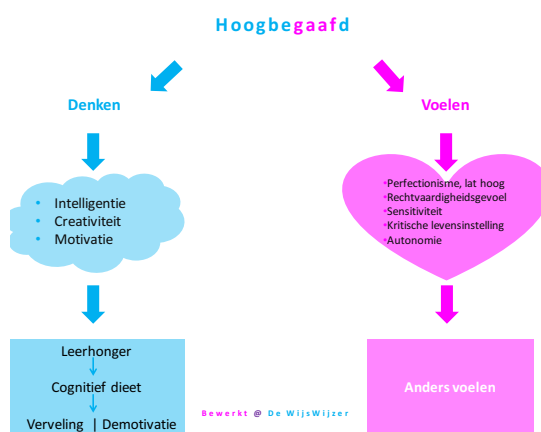

Aanpassen

Wat maakt dat Sam dit grote verschil laat zien? Wat maakt dat Sam de omgeving eigenlijk een beetje voor de gek houdt? Wat maakt dat een kind van vijf deze beslissing neemt? Het antwoord van Sam is duidelijk: 'Ik zag dat de rest van de klas ook zo aan het tekenen was, dus ik heb maar net gedaan zoals zij dat deden.' Hoe vol zit het emmertje van Sam, als we zien dat dit gebeurt en nog veel meer? Sam voelt zich niet gezien. Hij wil erbij horen, maar hij wil ook graag werk krijgen dat hem uitdaagt en maakt zijn eigen keuzes om daarvoor de goodwill van de meester te ontvangen.

De vaak intens ontwikkelde sensitiviteit maakt dat het hoogbegaafde kind zich (te) vaak aanpast omdat het zich niet begrepen voelt en er heel graag bij wil horen. 'Als dit is wat ze van me verwachten, dan zal ik laten zien dat ik dat ook kan.' Ook als dat ver beneden het eigen ontwikkelingsniveau is.

Tessa Kieboom heeft deze 'zijnskant' heel mooi weergegeven in een schema.

Denken én voelen

Hoogbegaafd zijn betekent volgens dit model dat denken én voelen sterk ontwikkeld zijn. Over de denk-kant weten we inmiddels al heel veel. Daar zijn verschillende wetenschappelijke modellen voor ontwikkeld, die zich voornamelijk bezighouden met de intelligentie in combinatie met vaardigheden. Belangrijke informatie. Maar alleen uitgaan van de intelligentie die nu eenmaal bij hoogbegaafdheid hoort, maakt dat je een wezenlijk deel mist: je mist het authentieke kind dat achter de intelligentie zit, en dat niet altijd zichtbaar is. Je mist de belangrijkste schakel.

Als we werkelijk naar het authentieke kind durven en kunnen kijken, zullen we iets heel anders zien. Dan zien we een kind dat zijn kwetsbare deel, dat iedereen nu eenmaal in zich heeft, wél laat zien en daarmee belangrijke informatie geeft over wat hij nodig heeft om zich te kunnen ontwikkelen tot een sterke authentieke persoonlijkheid. Tot iemand die alle talenten durft in te zetten die hij in zich heeft. Wie zo naar een kind kan kijken, weet dat de juiste aanpak zich niet altijd op de cognitieve kant hoeft te richten. Juist niet, zou ik bijna zeggen.

Wat doet die zijnskant dan?

Zowel cognitieve aspecten als zijns-elementen zijn bepalend voor een juiste begeleiding van het hoogbegaafde kind. Het is belangrijk te weten wat die zijnskant met het kind kan doen en welke signalen het kind hierbij afgeeft.

Perfectionisme

We zien vaak dat **perfectionisme** het kind ertoe aanzet bepaald gedrag te laten zien, weergegeven in de bolletjes die de emmer vullen.

Als volwassenen manen we het kind vaak aan om niet zo bang te zijn en het 'gewoon te proberen'. Vaak vergeten we te vragen waarom het kind iets niet durft of doet. Wat maakt dat je niet begint? Wat verwacht je van jezelf, wat vind je dat je al moet kunnen en wat wil je laten zien? Waarom wil je de beste zijn? Wie vraagt dat van je?

Bij Sam ziet dit er zo uit. Hij krijgt een werkje dat hij eigenlijk al kan. Hij vraagt om een moeilijker werkje, maar ziet in één oogopslag dat hij dat ook al kan. Hij wil graag echt moeilijk werk hebben, zodat hij kan laten zien wat hij kan. Hij geeft aan dat het nog te makkelijk is.

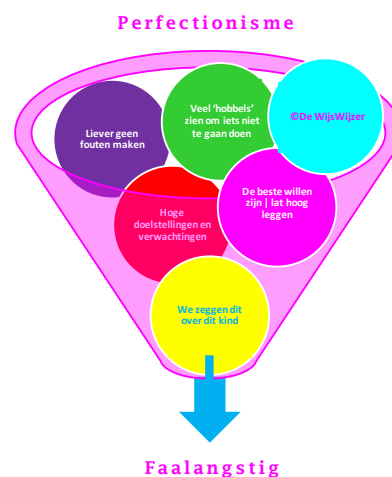
De meester geeft hem uiteindelijk werk van meer dan een leerjaar hoger. Sam kijkt het werk in en schrikt: dit heeft hij nog nooit gezien! Dit kan hij vast niet. Hij legt het, net als het andere werk, terug op de tafel van de meester met de mededeling dat dit ook makkelijk en wel erg saai is. De meester begrijpt er niets van en gaat verder

Marianne Rietveld is specialist Hoogbegaafdheid en Talentontwikkeling en eigenaar van De WijsWijzer. De WijsWijzer gaat uit van oplossingsgericht werken en begeleidt leerkracht, kind en ouder in het omgaan met hoogbegaafdheid. Marianne blogt over haar dagelijkse praktijk als coach en trainer. De WijsWijzer verzorgt workshops en studiedagen, adviseert en begeleidt scholen. Deskundig en bevlogen, vanuit kennis, ervaring en vaardigheden, maar altijd vanuit het hart. www.dewijswijzer.nl

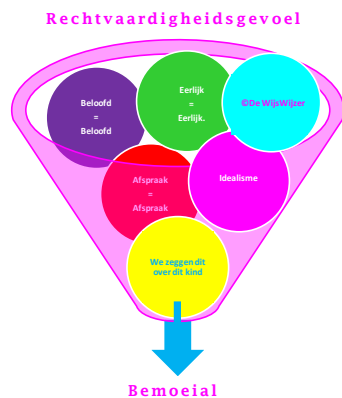
foto Jord Visser

met het aanbieden van 'nog moeilijker' werk. Sam krijgt nu geen werk meer voor zijn neus dat te makkelijk is, maar hij begint niet aan het werk omdat hij niet weet of hij het foutloos kan maken. Want dat is wat hij van zichzelf moet laten zien: foutloos werk. Dan pas is de meester trots op hem, denkt hij. Een typisch voorbeeld van verkeerde interpretatie van het gedrag van een kind. Als de meester even tijd had vrijgemaakt en met Sam in gesprek was gegaan over het werk, was hem al snel duidelijk geworden dat het uiteindelijk aangeboden werk niet te makkelijk was.

Vaak laat een kind pas in een omgeving waarin hij zich veilig voelt zien wat hij kan en wat hij nodig heeft. Omdat hij dan kan zijn wie hij is, zonder 'afgerekend' te worden op dat wat hem zo anders maakt. Daar heeft hij de volwassenen voor nodig: die kunnen hem uitnodigen om dat te vertellen.

Rechtvaardigheidsgevoel

We zien vaak dat een groot **rechtvaardigheidsgevoel** het kind ertoe aanzet om bepaald gedrag te laten zien, weergegeven in de bolletjes die de emmer vullen.

Als volwassenen kunnen we ons soms ergeren aan de bemoeizucht van 'deze' kinderen. We noemen ze dan ook vaak 'bemoelial'. Dat is niet fijn om te horen als jij de mensen alleen maar wijst op gemaakte afspraken die niet nagekomen worden. Het is niet fijn als jij ziet dat het echt niet eerlijk is dat Bart alweer de schuld krijgt van iets waar Jeroen de oorzaak van is, terwijl Jeroen er lachend vandoor gaat. Niet fijn, als jij de ander alleen maar helpt herinneren aan wat jou beloofd is... Dat maakt dat jij je anders voelt en niet gezien weet, want waarom wordt de ander hier nou boos om?

Als Sam eenmaal is toegezegd dat hij uitdagender werk zal krijgen, blijft hij maar vragen wanneer het dan toch eindelijk allemaal gaat gebeuren. Beloofd is immers beloofd. Tegelijkertijd laat hij een enorme veerkracht zien om de afspraken iedere keer weer bij te stellen wanneer het toch net even anders gaat dan afgesproken. Hij vertoont een enorme loyaliteit jegens de leerkracht, hij is empathisch en vol begrip dat het weer niet gelukt is. Tot op zekere hoogte.

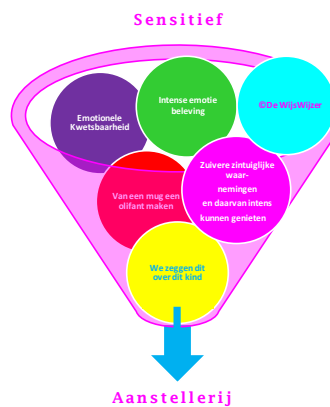
Sensitiviteit

We zien vaak dat **sensitiviteit** het kind ertoe aanzet om bepaald gedrag te laten zien, weergegeven in de bolletjes die de emmer vullen.

De emotionele intensiviteit maakt het authentieke kind heel kwetsbaar. Want dat wat raakt aan het authentieke kind maakt dat je bij het kwetsbare deel komt, dat wat hem of haar uniek maakt.

Als je je kwetsbare deel niet kunt laten zien, niet mag laten zien van jezelf omdat dat deel al zo vaak beschadigd en gekwetst is, dan ga je erg ver bij jezelf vandaan. Als je niet meer intens kunt en mag genieten van de kleur van een herfstblaadje omdat 'er zoveel

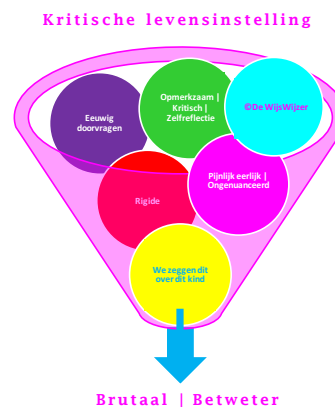
mooie bladeren zijn', als je niet meer intens blij mag zijn om iets omdat 'het best wat minder kan', als je niet meer mag luisteren naar dat wat je voelt als je iemand ontmoet omdat 'je je niet zo moet aanstellen en deze meneer gewoon een handje moet geven'... Dan ga je heel ander gedrag laten zien, om maar niet te laten merken hoe verdrietig je wordt omdat je gevoel je iets heel anders laat voelen dan je verstand je zegt.

Bij Sam zien we een op school steeds ingetogener jongen, die niet meer blij kan zijn. Hij past zich aan en gaat niet meer extra naar buiten 'omdat mijn benen gewoon willen bewegen'. We zien een Sam die zich aanpast en die thuis enorm explosief is. Daar is er geen land met hem te bezeilen, omdat boosheid, woede en frustratie er echt uit moeten in de veilige thuisomgeving...

Kritische levensinstelling

We zien vaak dat een **kritische levensinstelling** het kind ertoe aanzet om bepaald gedrag te laten zien, weergegeven in de bolletjes die de emmer vullen.

Als volwassenen ergeren we ons soms aan het eeuwige doorvragen van deze kinderen. Alle kinderen zijn van nature nieuwsgierig. Hoogbegaafde kinderen koppelen hun nieuwsgierigheid vaak aan het kritisch nadenken over of iets wel of niet waar kan zijn volgens de eigen kennis. Ze proberen voor zichzelf grip op de

situatie te krijgen. Zodra er een verhelderend antwoord is gegeven, of als ze te horen krijgen dat er naar een antwoord wordt gezocht, zullen deze kinderen zich gezien en gehoord weten.

Wat een hoogbegaafd kind vaak nog te leren heeft, is dat hij soms wat genuanceerder mag reageren op een situatie. Een ouder kwam onlangs met het volgende voorbeeld. 'Zoonlief kan erg ongenueeerd vertellen wat hij van iemand vindt, en doet dat dan soms met de woorden "Van mij mag je dood neervallen," in plaats van "Ik vind je niet zo leuk."' Een extreem voorbeeld? Ik hoor dit soort opmerkingen vaker in verschillende vormen.

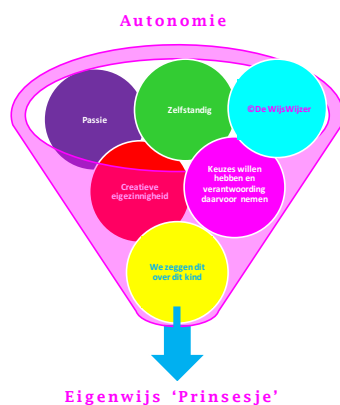
Hier hebben wij als volwassenen de taak dit kind erop te wijzen dat het ook anders kan, maar vooral hem te leren hóé hij het anders kan doen. We kunnen hem inzicht geven in de relationele wederkerigheid: wat het met de ander doet als je zoiets zegt.

Dat laatste vergeten we nogal eens, ervan uitgaande dat iemand die hoogbegaafd is dat wel moet snappen en moet kunnen.

Bij Sam zien we dat hij pijnlijk eerlijk kan vertellen wat hem beloofd is en hoe vaak het al bijgesteld is. Daarin kan hij erg confronterend zijn.

Ook reflecteert hij kritisch op zichzelf: hij vraagt zich af wat hij toch fout doet, waardoor het de meester niet lukt de gemaakte afspraken na te komen. Vindt de meester hem lastig? Is hij niet lief genoeg? Wat zou hij anders moeten doen opdat de meester de afspraken wel nakomt en hem echt ziet?

Autonomie

We zien vaak dat **autonomie** het kind ertoe aanzet om bepaald gedrag te laten zien, weergegeven in de bolletjes die de emmer vullen. Hoewel ik twijfel om autonomie aan de gevoelskant te zetten, heb ik er toch voor gekozen dit hier mee te nemen omdat dit een van de eigenschappen is die, als we haar respecteren, maken dat we open met het kind in gesprek kunnen blijven.

Als volwassenen ervaren we autonomie als een lastige eigenschap van hoogbegaafde kinderen. We verwar-

ren autonomie vaak met 'de baas willen spelen' of 'het moet altijd gaan zoals jij dat wilt'. Niets is minder waar. Als we autonomie respecteren en kinderen een keuzemogelijkheid geven, als we openstaan voor wederzijds respect als we een taak of opdracht bespreken, zal het hoogbegaafde kind zeker niet de baas willen zijn. Vergeet niet dat het kind de verantwoording voor zijn keuze kan én wil nemen. Als je een keuze hebt en deze maakt, ben je ook verantwoordelijk voor het eindresultaat, wat dat ook mag zijn. Dat laatste – die verantwoording nemen – vergeten we er soms bij te vertellen. En dan krijg je prinsjes- en prinsesjesgedrag.

Bij Sam zien we dat hij heel graag de verantwoording wil nemen, maar dat hij die niet krijgt. Hij is afhankelijk van wat er komt. Sam probeert er alles van te maken, maar er zijn grenzen. Doordat keer op keer de ander bepaalde wat hij nodig had en niet snapte wat hij écht nodig heeft, is Sam op het punt gekomen om de handdoek in de ring te gooien.

Begeleiden vanuit authenticiteit

Hoe kunnen we een kind helpen zich vanuit zijn ware authenticiteit te ontwikkelen?

We gaan Sam en zijn ontwikkelingsgelijken helpen hun zelfvertrouwen en veerkracht te vergroten door middel van positief taalgebruik en positieve gedachten. We vertrekken vanuit de (soms nieuw ontdekte) talenten van het kind zelf. Want bezig zijn met je talenten geeft een goed gevoel, en dat heeft voor nu én later grote gevolgen. Talenten vergroten onze weerbaarheid en geven een 'energievoorraad voor de toekomst'.

Sam gaat in de 'Blij met Mij!'-training aan de slag met de, inmiddels negatieve, overtuiging die hij over zichzelf heeft. Als we aan die overtuiging werken, als we het kind daar aanraken en helpen, verandert het gedrag vanzelf. Samen gaan kinderen en ouders het allermooiste in elkaar (her)ontdekken. Want kinderen kunnen het niet alleen.

We gaan ervoor dat ook Sam straks kan zeggen: 'Hier ben ik, leuk hè?'

Graag vertel ik in een volgend nummer meer over de impact die de 'Blij met Mij!'-training op kinderen heeft en hoe deze hen helpt te bouwen aan veerkracht. Veerkracht die ervoor zorgt dat ze de lastige situaties die nog komen met vertrouwen tegemoet kunnen zien. Want één ding is helder: Sam is mijn held! ■